К. В. Хижняк

Конфлікт суспільного та індивідуального у повістях Марії Матіос «Москалиця» та «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба»

Хижняк К. В. Конфлікт суспільного та індивідуального у повістях Марії Матіос «Москалиця» та «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба». На прикладі повістей М. Матіос»Москалиця» та «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» у статті розглянуто проблему конфлікту особистості із суспільством, висвітлено основні мотиваційні засади для відстоювання власних інтересів людини, а також виявлено специфічні для творів М. Матіос образи особистостей-борців, що не зраджують своїм ідеалам, а навпаки, змушують суспільство зважати на них. Глибоке знання психології людини, менталітету української нації додає творам М. Матіос неперевершеної насиченості та різнобарвності, завдяки чому якість вітчизняної сучасної літератури піднімається на новий рівень.
Ключові слова: особистість, суспільство, конфлікт, літературні образи

Хижняк К. В. Конфликт общественного и индивидуального в повестях Марии Матиос»Москалица» и «Мама Марица – супруга Христофора Колумба». « На примере повестей М. Матиос «Москалица» и «Мама Марица – супруга Христофора Колумба» в статье рассмотрена проблема конфликта личности с обществом, отображены основные мотивационные принципы для отстаивания собственных интересов человека, а также выявлены специфические для произведений М. Матиос образы личностей-борцов, которые не предают свои идеалы, а наоборот, заставляют общество учитывать их. Глубокое знание психологии человека, менталитета украинской нации добавляет произведениям М. Матиос непревзойденной насыщенности, благодаря чему качество отечественной современной литературы поднимается на новый уровень.
Ключевые слова: личность, общество, конфликт, литературные образы

Khyzhnyak K. V. The conflict of public and individual in Maria Matios's stories «Moskalytsia» and «Mama Maritsa –druzhyna Christofora Columba». The article observes the problem of conflict between personality and society on the example of Maria Matios's stories «Moskalytsia» and «Mama Maritsa –druzhyna Christofora Columba». The basic motivational principles have been reflected for defending of a personality's interests. The specific for works of M. Matios characters of personalities-fighters who do not betray the ideals, and vice versa, force society to take into account on them have been found out. Thorough knowledge of human psychology, the mentality of the Ukrainian nation adds the works of M. Matios unbeatable saturation, resulting in the quality of modern domestic literature raises a new level.
Key words: personality, society, conflict, character sketches

Останнім часом в Україні з'явилося багато талановитих та плідних авторів, що піднесли якість української літератури на новий рівень. Серед цих авторів чи не найвідомішою є письменниця та поетеса Марія Матіос. У своїх творах вона вдало поєднує специфічний західноукраїнський колорит, міфологічні образи та сюжети із теперішнім буттям нашого народу, сучасними реаліями та закономірностями розвитку. Б. Червак стверджує: «…маємо надивовиж «свіжу» прозу, де синтезовано колорит місцевого буковинського фольклору з елементами імпресіонізму, сюрреалізму й екзистенціалізму» [6:52]. М. Матіос постійно працює із таким жанром, як сімейна сага; її новели охоплюють життя цілої родини у декількох поколіннях. Основною особливістю творів письменниці можна також вважати часті посилання на історію нашої країні, ті події, що відбувалися у середині XX століття та мали доленосне значення для України. Р. Харчук зазначає: «…саме завдяки українській історії, яка є об'єднуючим чинником нації, М. Матіос перетворюється на письменницю загальнонаціональну» [5:72]. Через призму історії письменниця розповідає нам про життя звичайних людей у звичайних селах, життя яких спотворене війнами та бідами, що випробовують їхні характери.

Творчість М. Матіос останнім часом перебуває під значною увагою критики, зокрема таких дослідників-літературознавців, як Р. Харчук [5], Я. Голобородько [1], С. Корчагіна [2], Б. Червак [6] та інших. Усі вони, відстоюючи різні точки зору на творчість письменниці, погоджуються в одному: її твори – це нове явище в українській літературі, яке допоможе нам зрозуміти свою сутність через знання свого коріння, а також стане могутнім консолідуючим чинником для всієї нації.

У статті ми пропонуємо розглянути такі повісті М. Матіос, як «Москалиця» та «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» з метою висвітлення проблеми конфлікту суспільного та індивідуального у цих творах.

Останні дві повісті Марії Матіос «Москалиця» та «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» продовжують головні проблемні лінії попередніх творів. Серед них основною є протистояння інтересів суспільства та особистості. Я. Голобородько зазначає: «Тексти Марії Матіос … абсорбують, акумулюють, асимілюють такі величини, як «людина» і «соціум», репрезентуючи їх у доволі звичному поєднанні «людина і соціум», де під соціумом варто розуміти передусім усі нюанси (…) оточення-довкілля, зазвичай найближчого» [1:66]. Таким чином, суспільство завжди моментально реагує на дії та рухи окремої особистості, намагається повністю контролювати життя кожної людини, воно не відпускає зі своїх чіпких рук. Суспільство, загальна думка часом намагаються замінити справді вічні непорушні істини на ті, що є вигідними для нього, воно виступає як один організм, павук, що тримає все у своїх руках, і лише справді сильні люди виживають у такій боротьбі інтересів соціуму та власних переконань.

Головний персонаж повісті «Москалиця» Северина з дитинства відчуває на собі ворожість своїх земляків лише через те, що єдиним її гріхом було її походження. Зґвалтована військовим росіянином, мати Северини, не дочекавшись на коханого з війни, загинула, залишивши єдину дочку підростати, на все життя несучи клеймо «москальського приплоду». Мабуть, через таку страшну трагедію, що була пережитою у дуже малому віці, Северинине серце навчилося спокійно ставитися до всього, що з нею траплялося, жінка змогла не тільки не мститися жорстоким людям, що продовжували ображати її, але й допомагати їм своїми зіллями та відварами, коли вони до неї зверталися.

Деякі дослідники стверджують, що саме байдужість є провідною рисою у характері Северини, саме цим вона відрізняється від інших героїнь творів М. Матіос. С. Корчагіна зазначає, що жінка відзначається «якоюсь такою, ну аж нелюдською холоднокровністю. Наче Северина заразилася нею, ніби холерою, у тих змій, що жили у її домі» [2]. На нашу думку, така абстрагованість від суспільних подій свідчить про високий рівень внутрішньої захищеності персонажа, так, ніби її сер-

це повсякчасно чекало на несподіваний удар чи зраду і заздалегідь готувалося до цього. Адже з самого народження душа головної героїні повісті наче обросла певною кіркою, що залишила шрами, але навчила бути сильною.

Авторка часто вказує на те, що саме війна була основним винуватцем нещасть народу. «…велика політика проторохкотіла, як завжди, безжальним возом по землях і людях…» [4:8]. Якби не вона, то люди жили собі щасливо, не порушуючи звичайний неквапливий плин свого існування. Для маленького закритого суспільства важливим фактором є його недоторканість, певне зречення від усіх подій, що відбуваються поза його межами. І кожна така подія, кожне явище, що втручається у його життя, спричиняє дисонанс, викликає злість, невдоволення, навіть ненависть членів цього суспільства один до одного. Так і в Панській Долині люди пильно стежили за життям сусідів, і коли прийшла війна та залишила після себе нещастя в кожній хаті, мешканці села не стали жаліти друзів, не допомагали їм, всі ніби застигли у своїй безсилій злості та зганяли її на своїх же односельчанах.

Зв'язок з міфологічними віруваннями та близькість із надприродністю додавали особливостей поводженню людей. Все дивне, тобто незрозуміле для їхнього обмеженого закостенілого розуму списувалося на нечисту силу, забобони, казкові персонажі тощо. Страх перед цими створіннями додавав неприязні до людей, нібито замішаних у цьому. «…на завтра вже й у Панській Долині знали, що таки точно є щезник у Трав'яному. І мама йому – москалиця» [4:11]. Наче натхненна цими образами, Северина дійсно вирішила бути чарівницею. Це допомогло їй навіть зберегти життя під час чергового нальоту окупантів. Сміливо кинувши виклик всім тим, хто звинувачував її у зв'язку із нечистою силою, вона своїми діями немов зізналася у цьому. Як справжня мольфарка, завела зграю котів, варила зілля та навіть розвела вдома ціле гніздо змій. Відомі своєю поганою репутацією та негативним ставленням до них з давніх-давен, змії для Северини стали справжніми захисницями, єдиними справжніми подругами, що не побоялися віддати своє життя на вівтар дружби. Цікаво, що, як відомо, змія – це символ підступності та зради, але вона одна залишилася із Москалицею, коли всі удавані друзі її покинули.

Суспільство нав'язує свою точку зору людині, і той, хто йому не підкорюється, автоматично стає ворогом. «Язики людям не попришиваєш. Вони такі – мине тиждень-другий і люди позаздрять навіть теперішньому Северининому життю» [4:21]. Стомившись отримувати негативні посилання від оточуючого середовища, Москалиця вирішила позбутися цього штучного нальоту доброзичливості з боку інших. Вона встановила для себе власні правила, яких обов'язково дотримувалася, не зважаючи при цьому на думку інших. Цікаво, що ці ритуали немов очистили її душу, залишивши її такою ж цнотливою, чистою та невинною, якою вона була від початку.

Текст побудовано як цілісне оповідання, але є цікаві відступи, тобто тоді, коли основну частину вже завершено, наступний розділ починається вже з нашого часу, а після нього – знову повертається до часів війни. Здається, що крім Северини, більше у Панській Долині не залишилося нікого. Вона та два її сусіди, колишні «хлопці з лісу», подеколи зустрічаються та спілкуються, а більше немає нікого. Складається враження, що тільки Северині завдяки її великій жертві доля подарувала довге життя та якусь сакральну мудрість. «Бо інакше б навіщо Господь давав їй такі випробування, коли б не хотів її визнати своєю улюбленицею?» [4:12]. Северина пройшла найцінніше та найважче випробування, найсвятіше очищення, – це очищення часом. І в цьому часі вона не заблукала, не втратила себе, а гідно і гордо увійшла у безсмертя.

Ще одним визначним твором письменниці є «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба». У цій повісті авторкою піднято дуже цікавий аспект проблеми стосунків батьків та дітей, якому раніше не було приділено достатньо уваги. Йдеться про хворого сина та матір, яка намагалася зробити дитину щасливою, навіть поступившись власною честю, моральними засадами, добрим ставленням суспільства та навіть здоровим глуздом.

Незважаючи на загадкове, екзотичне найменування це не пригодницька історія або фантастичний роман. У повісті розповідається про одиноку матір, що втратила чоловіка, якого просто боготворила, та залишилася із калікою-сином. Бачити страждання власної дитини – це завжди надзвичайно важко. Але розуміти, що вони ніколи не припиняться – то є важко удвічі. Ця повість немовби пронизана конфліктом особистості та соціуму, їхньої боротьбою. Важливість суспільної думки та взагалі колективного суду є у повісті надзвичайно високою. Жителі маленького села Мишин менше боялися санкцій з боку влади, ніж осуду односельчан, який загрожував перейти у тотальне ігнорування. «Місце-

вому люду зрідка можна було не остерігатися навіть порушення писаного закону. А ось публічного людського осуду слід було остерігатися завжди» [3:7]. Для закритого невеликого суспільства будь-які відхилення від прийнятих правил вважалися злочином, і жодного значення не мали підстави для подібного порушення, навіть якщо вони були абсолютно обґрунтованими.

Сюжет повісті простий. Він життєво природній, і від того ще більш трагічний. Життєрадісна молдованка Маріца не бачила себе без коханого чоловіка і, коли він загинув, вона перенесла безмежну любов і на синакаліку, поєднавши у своєму змученому серці та розумі образи двох найдорожчих людей – єдиних чоловіків у її житті. Часто здається, що іноді Маріца і сама не розрізняла, хто є її сином, а хто – загиблим чоловіком. Давши синові батьківське ім'я, вона остаточно пов'язала долі двох чоловіків, визначила сакральні механізми, що у майбутньому змінять і її долю, і Христофора- молодшого, і навіть тієї нещасної жінки Одарки, що погодилася допомогти Маріці. Того самого дня, коли народився її син, вона взяла на себе невимовно важкий тягар довічної відповідальності, що межує із самозреченістю, спільною для всіх християн. Для щастя дитини вона була згодна на все, навіть підставити себе під значно болючіші за справжні кулі град суспільного осудження. «Ця безсоромна молдаванка Маріца живе собі з сином, як з чоловіком, ні сорому, ні совісті не маючи…» [3:42]. Цікаво, що позиції автора ми так і не дізнаємося. Незважаючи на те, що М. Матіос є, безперечно, представником постмодерної прози, а однією з рис цього літературного напрямку є присутність образу автора у тексті, вона жодного разу не показує своє схвалення чи засудження дій та вчинків персонажів. Читачу пропонується аналізувати прочитаний текст та робити висновки самому.

Едипів комплекс, точніше, один з його різновидів, представлений у даному творі дуже цікавим аспектом, адже для подібних ліній характерно, щоб син, зазвичай активний та сміливий, вбив свого батька через кохання до матері, яка, у свою чергу, виступає персонажем пасивним, підкореним владі чоловіків. У повісті «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» ми ж бачимо дуже сильну духовно жінку, яка сама стає ініціатором інцесту, щоб врятувати сина. Фізичного вбивства батька також не було, але складається враження, що син замінив його в уяві матері, ставши більш дорогим створінням для її змученої душі, тобто все одно здійснив вбивство, але моральне. Наявне і Боже покарання, що завжди слідує за цим. У випадку Едіпа він засліпив себе, прирікши на вічну темряву, а Христофор-молодший є калікою з дитинства і також бачить світ лише через власне сотворене сприйняття.

Як бачимо, тема конфлікту суспільного та індивідуального на прикладі творів М. Матіос є дуже цікавою та перспективною, а отже, потребує досконалого аналізу. Вважаємо доцільним у майбутньому продовжувати дослідження даної теми.

Отже, Марія Матіос у своїх повістях «Москалиця» та «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» яскраво висвітлила конфлікт особистості із суспільством, проблеми, що виникають при цьому. Вона довела, що лише зріла та сильна особистість може опиратися такому впливу, і прикладом можуть слугувати персонажі її творів.

Література

1. Голобородько Я. Буковинська орнаментика Марії Матіос / Я. Голобородько // Вісник Національної академії наук України. — К., 2008. — № 3. — С. 66—73.

2. Корчагіна С. Знову сльози: рецензія на «Москалицю» Марії Матіос [Електронний ресурс] / С. Корчагіна. — Режим доступа к журн. : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/story/ 2008/ 11/081130_ review_matios_korchagina_sp.shtml.

3. Матіос М. Мама Маріца – дружина Христофора Колумба / М. Матіос. — Львів : ЛА «Піраміда», 2008. — 176 с.

4. Матіос М. Москалиця / М. Матіос. — Львів : ЛА «Піраміда», 2008. — 176 с.

5. Харчук Р. Сучасна українська проза : Постмодерний період : [Навч. посіб] / Р. Харчук. — К. : ВЦ «Академія», 2008. — С. 68—72.

6. Червак Б. Символіка часу в творах Марії Матіос Б. Червак// Слово і час. — 2000. — № 4. — С. 52—53.